

HEGEDŰS IMRE JÁNOS

Álom a gompában

Kőrösi Csoma Sándorra emlékezve

HEGEDŰS IMRE JÁNOS (1941) Budapest

Anyám mondotta kicsi koromban, olyan vagy, fiam, mint a fürge pele, az fut be az odújába bolondul, s fut ki onnan, ugrál ágról ágra, te is dobálsz magad éjszaka a szalmazsákon, s kiabálsz, nem lehet tisztán hallani, hogy mit, tele-tömted a fejed a könyveiddel. Csak nem lettél holdkóros? Isten őrizzen meg minket attól, hogy a falu bolondja legyél.

Itt, Nyugat-Tibetben, a *gompában* sincs másképp, zsidong éjszaka a fejem, bizsereg a testem, suszorog a vérem, rajzanak a gondolatok, igazat mondott édesanyám, pele vagyok, az erdők nyugtalan peléje.

Sokat álmodom. Tegnap éjjel otthoni szilvás gombócot álmodtam a *tzampa* helyett, s – Uramisten! – nem nullás lisztből gyúrt, hófehér tésztába rakta bele édesanyám a kimagozott beszteceri szilvát, hanem az itteni, darabosra őrölt árpadarába, a *tzampába*, ami szúrja nyeléskor az ember torkát. Valahogy még az is belevegyült az álomba, hogy a tanorokból hoztuk haza féloldalas kosárban a sárga bélű szilvát édesapámmal, édes volt, mint a méz.

Felébredve jakvajás teát főztem magamnak, csáj itt a neve, undorító volt. Nem jó, nem tanácsos otthonról álmodni.

Úgy csúsznak egymásba az álmok, mint háztetőn a zsidelyek, szorítja egyik a másikat, azoknak, mármint a zsidelyeknek a szélére fánkot vágnak fáncoló gyaluval, a szilvás álom után, a következő éjszaka látni véltem édesanyámat, amint a nyújtódeszkan tésztát serít az ordás, kapros, kóttos palacsintához, az volt a kedvenc ételme gyermekkoromban, csak Szent György napja után sütötték az asszonyok Kőrösön, miután kihajtották a juhokat a legelőre, s a gazdák hazahozták a sajtot és az édes ordát. Az nem vegyült össze azzal, ami itt, a *gompában* körülvesz, hála az Úrnak, valódi, otthoni kapros, ordás, kóttos palacsintát ettem.

Hallani vélem nagyanyám hangját, álom s esős idő, vagyis hogy nem igaz az álom. Lehet, hogy nem igaz, de én a saját életemet álmodom, ami annyira cafrangos, cifra, kacskaringós, hogy nem sokban különbözik az álmoktól.

Édesapám is gyakran megjelenik, az út előtti éjszaka bizonyára bal oldalra feküdtem, mert megfájdult a szívem, pakolástunk hajnalban, indulunk gyalog Nagyenyedre, a híres, nevezetes Bethlen Kollégiumba, rám szólt apám, tekerjem simára a kapcámat, mert feltöri a bakancs a lábam, kiléptünk az ajtón, édesanyám a kapuig kísért, sírt keservesen, potyogtak a könnyei, de mi férfiasan kivetettük a mellünket, magasra emeltük a fejünket, és nekivágtunk az útnak, elöl apám, én utána, az ülepén, szemben az arcommal, megfeszült a fehér harisnya, olyan kerek volt, mint a cipó, amit feltarisznyált nekünk édesanyám, azt néztem mereven, s a nyakába akasztott, csíkos tarisznyát.

Mindig szerettem szemlélődni, innen, a magasból látszanak a víz szaggatta völgyek, a kopár sziklák, de éjszaka látomásokba csap át, amit nappal szemügyre veszek, sarjúkaszálásra vonult ki a fél falu a havasaljára, de valahogy összevegyült a két táj, itt, a *Kanam* környéki hegyoldalakat nőtte be a sarjú, furcsán, csak az egyik lábukra ereszkedve kaszáltak a férfiak a meredélyeken, ijesztő az volt az álomban, hogy nem fehér harisnyába és fehér, kendervászon ingbe, hanem vöröses sárga csuhába öltöztek, az asszonyok fején is sokszínű, díszes pártá, testükön tarkabarka köntös, a mozgásuk is ér-

dekes volt, ritmikus mozdulatokkal gereblyélték, hengergették befelé a finom kóstit, az aljban, délkor, egy lapályra, nagy fa alá letelepedtünk, álmomban kínlódtam, milyen fa lehet az, de nem jöttem rá, se nem bükk, se nem gyertyán, se nem csere, se nem cédrus, édesanyám kibontotta az elemőziát a takaróruhából, hát szalonna és kenyér helyett *csapati* került elő, rozslépény, a tibeti népek kedvenc eledele.

Itt is van tejelő állat, a jak, félig-meddig tehén, a szarva és a feje az otthoni tulokra hasonlít, valamilyen bölényféleség, hosszú szőre majdhogynem a földet éri, a teje s főleg a tejéből csinált vaj nélkül megenne a fene, olyan hideg a tél, forró teába tesztek abból egy-egy kanállal, föléje hajolok, beszívom a gőzt, ami rettentően bűdös, kortyolgom, de ez óv meg a betegségektől, ez tartja rendben a gyomromat és az egészségemet. Jókora jakcsordát láttam egyik éjjel álmomban, Kőrös határából vonultak Kovászna felé, a Tündérvölgyben legeltek órák hosszat, delelőkor letelepedtek a fenyőfák árnyékában, s kérődztek jámborul.

Ez az én aprócska cellám is gyakran színteret cserél és átalakul. Úgy cserél színteret, úgy alakul át, hogy álmomban az egykori fejedelmi palota bástyatermében páváskodom *Zanglában*, első állomáshelyemen, illatos, kínai vagy indiai teát iszogatok, s széles asztalra kiterített kéziratokat böngészek. Ha felébredek, eszembe jut nanyóm másik mondása, éhes disznó makkról álmodik, pedig én soha nem vágytam úri életre, egyetlen szenvedélyem a munka volt. Máskor mélyre zuhanok, fűtetlen, tibeti kunyhóban, *ritődben* nyomorgok, gémberegett ujjbegyekkel lapozgatom a könyveket, az iratokat, fűtés nincs, ez mintha tibeti életem második színhelyén, *Phuktálban* történt volna, de nem biztos, ilyen sivár, kietlen életet otthon, Kőrösön el sem tudnának képzelni az atyámfiai. Zavarosak ezek az álmok, de hát nem is lehetnek másak, mert a félig éber, félig szunnyadó fáradt agyam szüli azokat.

Zangla visszatérő álmok színhelye. Nem csoda, mert ott kötöttem testvéri szövetséget Szangye Püncog mesteremmel, a bölcs lámával és kiváló orvossal, nála nélkül nem boldogultam volna a tibeti nyelv nehéz grammatikájával.

Irigyelni lehet a buddhista papokat, ők bezzeg megnősülhetnek, a rezidencia úrnője volt Szangye Püncog felesége, nappal dolgoztunk, ő éjszakára átment az asszonyához, s én elképzelttem, hogy simogatja apró, finom kezeivel társa kreol vagy sárgásfehér hasát, felkavarnak az ilyen képzelgések, mert én sem vagyok se kőből, se vasból, de nekem nem rendelt asszonyi állatot az Úristen, a nyelvek tengerébe süllyesztett nyakig, a grammatika az én arám, de az is lehet, nem az Úristen, hanem gonosz, kóbor szellemek intézik a sorsunkat, engem a szavak soktornyú várába zártak be, a betű, a jel, a mondat lett az én szerelmem, ágyasom, mindennapi kenyerem, betevő falatom.

Kínoz, persze, hogy sokszor kínoz a vágy, de itt olyan csúnyák, olyan elnyűttek az asszonyok, nem jó rájuk nézni, korán vénülnek, mert minden nehéz munka az ő nyakukba szakad, állatot gondolnak, művelik a földet, s szoptatják, nevelik a gyermekeket. Vannak a kolostorokban apácák is, de azokat védi a rend fegyelme, bűnös gondolatokkal azokat megközelíteni lehetetlen.

Igen, *Zangla* mély nyomokat hagyott bennem, sok, nagyon sok álom színtere, két láma vállalta itt, hogy bevezetnek engem a buddhista tanítások rejtelmeibe, s eljuttatnak a nirvána állapotába, az egyik Kunga Cshöleg volt, a másik Cultim Gyaco. Erős szorongással és félelemmel ébredek, mert ez a második, ez a Gyaco, tibeti pap létére, hollófekete református papi palástban jelent meg álmomban, mintha ismét a szülőfalumban, Kőrösön lettünk volna, ő felment a szószékre, s prédikált, összekeverte a kétféle tanítást, valamilyen buddhista evangéliumot emlegetett, én éreztem, hogy ez szentségtörés, alig éltem túl a sokkot.

Az volt a kifogásuk ellenem, hogy – mivel keresztény vallásban nőttem fel –, az ego az én istenem, nem tudhatom emiatt, mekkora boldogság az ego feladása, amivel bekövetkezik a megvilágosodás. Ki kell szabadulni – mondták – a lélekvándorlás körforgásából, le kell mondani a vágyakról, s állandó elmélkedéssel el kell jutni a tökéletes megnyugvás állapotába, a nirvánába.

De hát hogy jussak el ide, amikor a nyugtalanság már gyermekkoromban belém költözött? Mit mondott az anyám? Azt, hogy az erdők fürge peléje vagyok.

Ismerték és tagadták a tanítást, *ego sum via, veritas et vita*, erről az útról kell letérni, mondták, csak ezáltal tudunk beleolvadni a világegyetembe. Ha kialszik a lélek, gyökeret ereszt a boldogság.

Ez ismét ütközött az én életem nagy céljával, a nagyvilág országútját vettem a nyakamba, amikor édesapámmal elindultunk gyalog Nagyenyedre! Pogány módra motyogtam magamban százszor, az út én vagyok.

Emiatt nem lettem én buddhista szerzetes, tibeti láma, pedig mestereim nagyon akarták.

Sok, nagyon sok nyelvet tudok, a szavak néha kizökkennek alapjázatukból, meglazulnak a vonzatok, csak nagy kerülővel, bukdácsolva térek vissza ahhoz az édes zengéshez, ami szülőfalumban tapadt a fülembe, erről is tudnak azok a dudorok az agyban, ahol az álmok keletkeznek. A minap, éjszaka, Bagdadba röpített az álom, hosszú utam emlékezetes helye volt ez a város, Anton Svoboda szlovák úr adott szállást, ruhát és pénzt, az irdatlanul hosszú vándorlásomban egyedül velem tudtam magyarul beszélni, kicsit furcsa volt a kiejtése, túl sok rövid *á* jött ki a szájából, de én ennek is örültem, mert érzelmesen beszélt a tót hegyekről, a végén elsírta magát.

Nemcsak a tibeti kolostorok, hanem az út állomásai is fölcserélődnek, nem Nagyenyeden, hanem *Phuktálban* voltam szolgadiák, a kolostor hosszú, keskeny folyosóján, egy láda tetején fekvé őriztem a hálómban alvó társaim álmát, úgy is hívtak, *vigil*, *diákvigil*, estefelé a jó módúak csizmáját, cipőjét pucoltam, végeztem ezt a munkát is békével, türelemmel, de igazi öröm akkor ért, amikor taníthattam, voltak butácskák köztünk, s ha én a latin konjugációt daráltam velük, vagy a matézis kaptatóira segítettem fel őket, szépen fizettek a szülők. Azzal még zavarosabb lett az álmom, hogy a könyvtárterem kitágult, hatalmas méretűvé nőtt, auditorium lett belőle, s megjelent abban a kedves göttingi professzorom, Johann Gottfried Eichhorn, de nem egyedül, hanem kollégája, Ludwig Heeren társaságában, fölhágott valamilyen dobogóra, és kijelentette, ezután én nem Cshilingi Dapa leszek – így szólítottak engem Tibetben –, hanem Szkander bég, azt is mondta, vigyázzak, mert *nomen est omen*, kötelez a név, meg kell felelni annak a hivatásnak, amire olyan rég készülök, várnak rám az ujugurok, ők, mármint az ujugurok, még emlékeznek arra a testvérnépre, amelyik elvándorolt nyugatra. A nagy pódiumon hatalmas, kétfülű amfora állt, azt ragadta meg Ludwig Heeren, s nyújtotta át professzortársának, aki nyakon öntött, ilyen bő keresztvízzel kaptam meg a Szkander bég nevezetét, nem csoda, hogy izzadtan ébredtem, az izgalomtól kivert a hideg verejték.

Egyik makacs, ordas, vissza-visszatérő álmomban az angol kormány megbízottal, William Moorcrofttal találkozom, nem is találkozom, viaskodom, felöltlik az, ami Kasmírban, 1822-ben történt, még a végzetes napra is emlékszem, május 19. volt, áldom s átkozom azt a napot, mert Moorcroft nyúlt álám, nem hagyott elveszni, de átkozom is, mert letérített az utamról, én az őshazát kerestem, elődeink nyomát kutattam, joggal, mert az köztudott, hogy egy nép soha nem vándorol el úgy, hogy ne maradnának többen az ősi földön, de ez a nyakas angol a *terra incognita*, vagyis Tibet felé terelte a figyelmem, ott, a világ tetején, a *gompák*, mármint a kolostorok könyvtáraiban – mondta – össze-

gyűjtötték a lámák a világ minden tudását, bizonyára az ősmagyarok történetét is följegyezték tekercseikre, érdemes lesz megtanulni a titokzatos nyelvet és írást. Furcsa ember ez az angol, visszatérő álmaimban úgy néz ki, mintha fából faragta volna egy háromszéki asztalosmester, hatalmas feje nyak nélkül ül a tömzsi törzsön, mozdulatai merevek, a beszéde is szagatott és fakó, nyoma sincs abban az angol nyelv puhaságának, a kutyák ugatnak így, álomban egy nagy pénzszekrény előtt folyik a fura történet, ő átfordítja a trezor karját, három tollas kulcsot dug be három kulcslyukba, erre kinyílik az ajtó, s hát ömlik ki a sok pénz, csupa aranytallér, ilyesmi csak a mesében van, s már hallom is a hangját, tied ez a sok kincs, Szkander bég, csak fejtsd meg nekünk a tibeti nyelv titkát, s ha megfejted, segítünk neked, hogy eljuss a Selyemút fontos állomására, oda, ahol az ujugurok élnek. Szóval, ez a bábu-ember, álmaim leggyakoribb figurája kísért, nem csoda, miatta lett Nyugat-Tibet az én második hazám, itt, a *gompák* kis celláiban, a hegyi falvak kis kunyhóiban, a hegyek magasságában, a sziklafalak néma méltóságában, a kéziratok, a tekercsek halk zizzenésében ismertem meg a lélek csendjét, itt tanultam meg a bölcs lámáktól, hogy végső menedékünk, asyllumunk a képzelet szabadsága, s azt is, hogy a dolgok szubsztanciája legtöbbször rejtett, mert a szubsztancia oka önmagában van, nyugodjak hát bele abba, hogy végtelen, határtalan és illékony a lét, utam végállomásában se reménykedjem, mert az útnak soha sincs vége.

Igen, éber állapotban, józanul tudom, hogy minden út végtelen, de az álmok felrúgják az ész logikáját, száz, ezer formában álmodom arról, milyen is lesz az, amikor megérkezem őseink földjére.

Uramisten! Vajon tudnak még magyarul? Meg fogom érteni a beszédjüket? Bizonyára nehezen, mert náluk megállt az idő.

Van, amikor hajnali félálomban Közép-Ázsia végtelen sztyeppéire érkezem, lovakat legeltető pásztoreberekkel találkozom, az tűnik fel, hogy ruházatuk, fejrevalójuk, faragott botjuk valahonnan ismerős, megszólítom őket, inkább integetésből, s nem szavakból értjük meg egymást, de egy-egy szó értelme, jelentése felvillan, nyakamba borulnak, engem először kiráz a hideg, aztán meleget érzek, elönt a forróság. Szóval ti vagytok azok a drága testvérek, akiket én keresek? Hát mégis van vége az útnak?

Máskor, ugyancsak álomban, kiszáradt folyómeder két, meredek partján mászom át, a forró levegőben izzik a lég, kis magaslát következik, arra hágok fel, távol, nagyon távol füst száll az égre, ahol füst van, ott ember is van, nekivágok az útnak, estefelé érkezem meg egy táborhelyre, a sátrak előtt félmeztelen gyermekek hancúroznak, a csordogáló patakban ruhát mosnak az asszonyok, a férfiak lóháton robognak haza a vadászatról, hátsló hozza az elejtett vadat. Én a gyermekek csivitelését hallgatom, nem értem pontosan, mit mondanak, inkább érzem, mint tudom, hogy az ősmagyarok egyik táborát fedeztem fel.

A férfiak büszkék, nem állnak szóba egy toprongyos vándorral, de az asszonyok körülvesznek, majdnem minden szavukat értem, hozzák a savanyított lótejét, hozzák az árpakenyeret, úgy dédelgetnek, mint egy csecsemőt, sírok örömmömben, éjszakára tevebőr heverőre fektetnek, s én álomban elalszom.

Ha erről a csodáról álmodom, ha utam végső céljáról jelennek meg az éjszakai látomások, reggel fáradtság tör rám, fejem kábult, elviselhetetlen az ébrenlét, börtönnek érzem a kolostort, amit eddig úgy szerettem. A három szálláshelyem, a három állomásom *Zangla*, *Phuktal*, *Kanam* farkasveremmé változik, ahonnan nem lehet kimászni.

Csak lassan, a lélek minden erejét összeszedve térek vissza munkámhoz, a lejegyzett, sok ezer tibeti szó oszlopaihoz, a majdnem kész grammatika szabályaihoz.

Hálás vagyok mesteremnek, Szangye Püncognak, mert nem hagyott cserben, nem tágított mellőlem, versenyt dolgoztunk a második, sőt a harmadik állomáshelyemen is, és ami még fontosabb, tekintélye megvédett a hivatal támadásaitól. Segített megfogalmazni a levelet, amit X. Dalai Lámának küldtem, ővele kapcsolatba lépni itt, Tibetben üdvözüléssel felérő állapot.

De ekkor már a dalai lámánál is nagyobb hatalom karmai közé kerültem. Az angol birodalom nyújtotta ki felém a csápjait, járomba fogott, eszköznek használt szándékuk megvalósításában. Tibet okkupálása, anektálása volt a cél.

Számomra maradtak az álmok. Az őseim, az Ázsiában maradt magyarok táborhelyeiről, a daliás vitézekről, keskeny ajkú, ívelt szemöldökű, karcsú aszszonyokról, göndör hajú porontyokról álmodom szakadatlan. Soha nem mondtam le utam folytatásáról, de egyelőre meg kellett elégednem a csodálatos, éjszakai látomásokkal.

NAGY KÁLMÁN, *Csend*, 2020, olaj, farost, 120x80 cm